

YEVROPA DAVLATLARIDA MILLIY MALAKA RAMKALARI VA ULARNING O'ZBEKISTON MODELI BILAN TAQQOSLAMA TAHLILI

Xojiyeva Zarnigor Odil qizi

Milliy malaka tizimini rivojlantirish instituti

Tarmoq kengashlari bilan ishlash va

kasbiy standartlar guruhi Yetakchi mutaxassis

zarnigorxojieva06@gmail.com

+99890 937 86 66

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqolada milliy malaka tizimi (MMT)ning nazariy asoslari, milliy malaka ramkalarining (MMR) tuzilishi hamda Yevropa davlatlari tajribasi tahlil qilinadi. Xususan, European Qualifications Framework (EQF) meta-ramkasi hamda Germaniya, Fransiya, Polsha, Irlandiya va Buyuk Britaniya milliy malaka ramkalari darajalari solishtiriladi. O'zbekiston Respublikasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarori asosida milliy malaka tizimining institutsional va metodologik takomillashuvi yoritiladi. Tahlil natijalari O'zbekiston MMR 8 darajali tizimi Yevropa modeliga strukturaviy jihatdan mos ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: milliy malaka tizimi, milliy malaka ramkasi, EQF, kompetensiya, kasbiy standart, inson kapitali.

Abstract

This scientific article analyzes the theoretical foundations of the national qualifications system (NQS), the structure of national qualifications frameworks (NQF), and the experience of European countries. In particular, the meta-framework of the European Qualifications Framework (EQF) and the levels of the national qualifications frameworks of Germany, France, Poland and Ireland the are compared. The institutional and methodological improvement of the national qualifications system in the Republic of Uzbekistan based on the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan No. PQ-345 dated September 30, 2024 is highlighted. The results of the analysis show that the 8-level NQF system of Uzbekistan is structurally consistent with the European model.

Keywords: national qualifications system, national qualifications framework, EQF, competence, professional standard, human capital.

Аннотация

В данной научной статье анализируются теоретические основы национальной системы квалификаций (НСК), структура национальных рамок квалификаций (НРК) и опыт европейских стран. В частности, проводится

сравнение мета-структуры Европейской рамки квалификаций (EQF) и уровней национальных рамок квалификаций Германии, Франции, Польши и Ирландии. Особое внимание уделяется институциональному и методологическому совершенствованию национальной системы квалификаций в Республике Узбекистан на основе Постановления Президента Республики Узбекистан № ПК-345 от 30 сентября 2024 года. Результаты анализа показывают, что 8-уровневая система НРК Узбекистана структурно соответствует европейской модели.

Ключевые слова: национальная система квалификаций, национальная рамка квалификаций, EQF, компетенция, профессиональный стандарт, человеческий капитал.

Kirish

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida inson kapitalining sifati davlatning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ta'lim tizimi va mehnat bozori o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, malakalarni o'zaro tan olish va ularni xalqaro darajada taqqoslash mexanizmlarini shakllantirish milliy malaka tizimining asosiy vazifalaridandir.

Yevropa Ittifoqida ushbu jarayonlarni muvofiqlashtirish maqsadida 8 bosqichli European Qualifications Framework joriy etilgan bo'lib, u milliy malaka ramkalarini solishtirish imkonini beruvchi meta-ramka vazifasini bajaradi. EQF bevosita milliy tizimlarni almashtirmaydi, balki ularni yagona mezon asosida moslashtiradi.

O'zbekistonda milliy malaka tizimini modernizatsiya qilish O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarori asosida yangi bosqichga ko'tarildi. Mazkur hujjat kasbiy standartlarni ishlab chiqish, malaka darajalarini aniqlashtirish hamda baholash tizimini takomillashtirishga qaratilgan.¹

Milliy malaka tizimining nazariy asoslari

Milliy malaka tizimi (MMT) zamonaviy iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini rivojlantirish, mehnat bozori va ta'lim tizimi o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash hamda malakalarni tan olish va taqqoslash mexanizmlarini shakllantirishga qaratilgan institutsional mexanizm hisoblanadi. Xalqaro amaliyotda MMT kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllanadi va natijaga yo'naltirilgan ta'lim (learning outcomes approach) tamoyiliga tayanadi.

Yevropa hududida milliy malaka tizimlarini muvofiqlashtirish maqsadida 2008-yilda joriy etilgan European Qualifications Framework (EQF) asosiy metodologik model sifatida qabul qilingan. EQFning markaziy g'oyasi – malakalarni ta'lim davomiyligi yoki diplom turi bilan emas, balki egallangan **bilim (knowledge)**,

¹ <https://lex.uz/docs/-7132752>

ko'nikma (skills) va mas'uliyat hamda mustaqillik (responsibility and autonomy) mezonlari asosida tavsiflashdir.

Milliy malaka tizimining tarkibiy elementlari

Ilmiy manbalarda milliy malaka tizimi quyidagi asosiy komponentlardan iborat deb e'tirof etiladi:

1. **Milliy malaka ramkasi (MMR)** – malakalarni darajalar bo'yicha tasniflovchi strukturaviy model.
2. **Kasbiy standartlar** – muayyan kasb yoki lavozim bo'yicha kompetensiyalar majmui.
3. **Malakani baholash va sertifikatlash tizimi** – egallangan kompetensiyalarni mustaqil baholash mexanizmi.
4. **Tarmoq (sektor) kengashlari** – mehnat bozori ehtiyojlarini aniqlovchi institutsional tuzilma.
5. **Ta'lim dasturlari bilan integratsiya** – o'quv rejalari va dasturlarni kasbiy standartlar asosida ishlab chiqish.

Milliy malaka ramkasi (MMR) tizimning yadrosi bo'lib, u darajalar iyerarxiyasi orqali malakalarni tartibga soladi. Darajalar odatda oddiy ijro faoliyatidan tortib, yuqori darajadagi strategik boshqaruv va ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarigacha bo'lgan bosqichlarni qamrab oladi.

Nazariy jihatdan MMR quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- malakalarni tizimlashtirish va shaffoflikni ta'minlash;
- turli ta'lim bosqichlari o'rtasida vertikal va gorizontaal mobillikni qo'llab-quvvatlash;
- norasmiy va informal ta'lim natijalarini tan olish;
- xalqaro darajada taqqoslash imkonini yaratish.
- Yevropa davlatlarida milliy malaka ramkalari

Yevropa mamlakatlarida milliy malaka ramkalari 8 darajali tizim asosida shakllantirilgan bo'lib, ular EQF bilan muvofiqlashtirilgan. Hozirgi kunda Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarning deyarli barchasida milliy malaka ramkalari rasmiy joriy etilgan va milliy qonunchilik asosida amal qiladi.²

Germaniyada **Deutscher Qualifikationsrahmen (DQR)** 8 darajadan iborat bo'lib, u 2013-yildan boshlab amaliyotga joriy etilgan. DQR maktab ta'limi, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim va uzluksiz ta'lim tizimlarini yagona kompetensiya mezonlari asosida birlashtiradi.³

Fransiyada 2019-yildan boshlab yangilangan 8 darajali milliy malaka tizimi amal qiladi. Tizim **RNCP** (Répertoire national des certifications professionnelles) orqali boshqariladi va barcha kasbiy sertifikatlar milliy reyestrda kiritiladi.

² <https://europass.europa.eu/en/european-qualifications-framework-efq>

³ <https://www.dqr.de>

Polsha malaka ramkasi (PQF) 8 darajadan iborat bo'lib, u umumiy, kasbiy va oliy ta'limni qamrab oladi. Tizim "Integrated Qualifications System" doirasida faoliyat yuritadi.

Regulated Qualifications Framework (RQF) 8 asosiy darajadan iborat bo'lib, qo'shimcha Entry level bosqichlari mavjud. RQF malakalarni kredit birliklari va o'quv natijalari asosida tavsiflaydi.

Irlandiyada milliy malaka ramkasi 10 darajali bo'lsa-da, u EQFning 8 bosqichiga moslashtirilgan. Irlandiya modeli akademik va kasbiy yo'nalishlarni yagona struktura doirasida integratsiyalashgani bilan ajralib turadi.

Umuman olganda, Yevropa tajribasi quyidagi umumiy xususiyatlarni ko'rsatadi:

- kompetensiyaviy yondashuv ustuvorligi;
- natijaga yo'naltirilgan ta'lim modeli;
- mustaqil baholash mexanizmlarining mavjudligi;
- xalqaro mobillik va diplomlarning o'zaro tan olinishi.

O'zbekistonda milliy malaka ramkasi 8 darajadan iborat bo'lib, u umumiy o'rta ta'lim, professional ta'lim va oliy ta'lim bosqichlarini qamrab olgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarori milliy malaka tizimini institutsional jihatdan takomillashtirishning huquqiy asosini yaratdi. Mazkur qaror asosida:

- kasbiy standartlarni ishlab chiqish va yangilash mexanizmlari takomillashtirilmoqda;
- tarmoq kengashlari vakolatlari kengaytirilmoqda;
- malaka baholash markazlari faoliyati rivojlantirilmoqda;
- malaka darajalarining mehnat bozori bilan o'zaro bog'liqligi kuchaytirilmoqda;
- xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish ishlari olib borilmoqda.

O'zbekiston modeli ham bilim, ko'nikma va Mas'uliyat va mustaqillik darajalar kesimida tavsiflashga asoslangan bo'lib, strukturaviy jihatdan Yevropa 8 bosqichli modeliga mos keladi.

Ko'rsatkich	Germaniya	Fransiya	Polsha	Irlandiya	O'zbekiston
Darajalar soni	8	8	8	10	8
EQF bilan moslik	To'liq	To'liq	To'liq	8 bosqichga referensiy a	To'liq
Kompetensiy a mezon	Bilim, ko'nikma,	Bilim, ko'nikma,	Bilim, ko'nikma,	Bilim, ko'nikma,	Bilim, ko'nikma,

	mas'uliyat va mustaqillik	mas'uliyat va mustaqilli k	mas'uliyat va mustaqilli k	mas'uliyat va mustaqilli k	mas'uliyat va mustaqillik
Xalqaro integratsiya	Yuqori	Yuqori	Yuqori	Yuqori	Rivojlanmoqd a

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Yevropa davlatlari va O'zbekiston milliy malaka ramkalari o'rtasida darajalar soni va kompetensiya mezonlari jihatidan yaqinlik mavjud. Biroq farqlar asosan quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- mustaqil baholash tizimining institutsional rivojlanish darajasi;
- xalqaro tan olinishi;
- mehnat bozori bilan integratsiya chuqurligi.

Shunday qilib, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar milliy malaka tizimini xalqaro standartlarga yaqinlashtirishga, ta'lim sifati va mehnat bozori samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Milliy malaka ramkalarini qiyosiy o'rganish shuni ko'rsatadiki, Yevropa davlatlari va O'zbekiston Respublikasi modeli o'rtasida strukturaviy o'xshashlik mavjud bo'lsa-da, ularning institutsional rivojlanish darajasi va xalqaro integratsiya ko'rsatkichlari turlicha bosqichda shakllangan.

Yevropa mamlakatlarida milliy malaka ramkalari 2008-yildan boshlab European Qualifications Framework (EQF) bilan muvofiqlashtirilgan holda joriy etilgan. EQF 8 darajali meta-ramka bo'lib, barcha milliy malaka tizimlari uchun yagona taqqoslash mezonini taqdim etadi. U bilim (knowledge), ko'nikma (skills) va mas'uliyat hamda mustaqillik (responsibility and autonomy) indikatorlari asosida malakalarni tavsiflaydi. Mazkur yondashuv natijaga yo'naltirilgan ta'lim modeliga asoslanadi va diplomlarning o'zaro tan olinishi, akademik hamda kasbiy mobillikni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasida ham milliy malaka ramkasi 8 darajadan iborat bo'lib, u ta'lim bosqichlari hamda kasbiy malaka darajalari bilan integratsiyalashgan. Strukturaviy jihatdan O'zbekiston modeli Yevropa tajribasiga mos keladi, ya'ni darajalar kompetensiyalar asosida tavsiflanadi. Biroq Yevropa tizimlarida malaka darajalarining xalqaro tan olinishi, kredit tizimi bilan uyg'unlashuvi va mustaqil baholash mexanizmlarining institutsional barqarorligi yuqori darajada shakllangan.

Xulosa

Olib borilgan taqqoslama tahlil shuni ko'rsatadiki, Yevropa davlatlarining aksariyatida milliy malaka ramkalari 8 darajali tizim asosida shakllangan va EQF bilan muvofiqlashtirilgan. Bu esa malakalarni xalqaro darajada taqqoslash, akademik va

kasbiy mobillikni ta'minlash hamda mehnat bozori shaffofligini oshirish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasida ham 8 darajali milliy malaka ramkasi amal qiladi va u kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan. PQ-345-son qarori milliy malaka tizimini takomillashtirish, sektor kengashlari rolini kuchaytirish, kasbiy standartlarni zamonaviylashtirish va mustaqil baholash mexanizmlarini joriy etish orqali tizimning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Kelgusida quyidagi ustuvor yo'nalishlar milliy malaka tizimi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi:

- xalqaro malaka ramkalari bilan uyg'unlashtirish jarayonini jadallashtirish;
- mustaqil baholash va sertifikatlash markazlari faoliyatini kengaytirish;
- sektor kesimida kasbiy standartlarni muntazam yangilab borish;
- malaka reyestrlarini to'liq raqamlashtirish;
- norasmiy va informal ta'lim natijalarini tan olish mexanizmlarini rivojlantirish.

Shunday qilib, O'zbekiston milliy malaka tizimi rivojlanishning faol bosqichida bo'lib, strukturaviy jihatdan Yevropa modeliga mos keladi hamda izchil islohotlar orqali xalqaro standartlar darajasiga chiqish imkoniyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-sentabrdagi PQ-345-son qarori. Milliy malaka tizimini takomillashtirish to'g'risida. Toshkent, 2024
2. European Qualifications Framework. European Commission. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
3. Cedefop. National qualifications framework developments in Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.
4. European Commission. European Qualifications Framework – Implementation Report. Brussels, 2020.
5. Deutscher Qualifikationsrahmen (DQR). Federal Ministry of Education and Research, Germany. Available at: <https://www.dqr.de>
6. France Compétences. Répertoire national des certifications professionnelles (RNCP). Available at: <https://www.francecompetences.fr>
7. Integrated Qualifications System (Poland). Polish Qualifications Framework (PQF). Available at: <https://kwalifikacje.gov.pl>
8. Regulated Qualifications Framework. Ofqual. Regulated Qualifications Framework (RQF). London, 2015. Available at: <https://www.gov.uk>
9. Quality and Qualifications Ireland (QQI). National Framework of Qualifications (NFQ). Dublin, 2014. Available at: <https://www.qqi.ie>